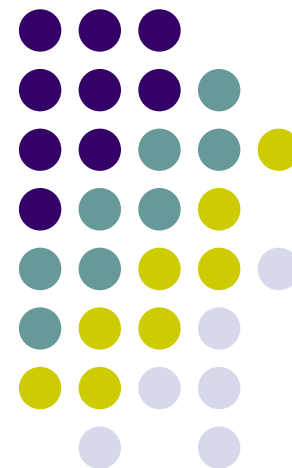
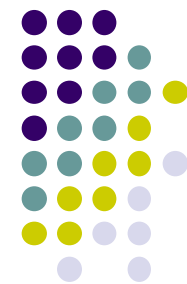


# Dzieci z zaburzeniami zachowania w szkole

Jak przeciwdziałać rozprzestrzenianiu się dysfunkcji?

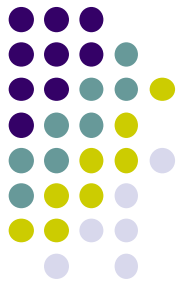




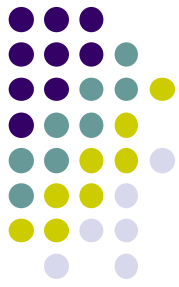
# Dzieci krzywdzone

- Dzieci, które wychowują się w rodzinach dotkniętych przemocą czy innymi formami patologii, **doświadczają krzywdy**
- Wiele z tych trudnych doświadczeń staje się dla dziecka **urazem psychicznym** i wywiera znaczący wpływ na jego rozwój
- Skutki krzywdzenia często **ujawniają się w relacjach dziecka z otoczeniem w formie zaburzonych zachowań**
- Zaburzenia zachowania mogą być **sygnałami krzywdzenia dziecka**- wołaniem o pomoc

# Błędna diagnoza



- Problem krzywdzenia dziecka w rodzinie często jest błędnie diagnozowany:
  - Traktowanie skutków urazów psychicznych widocznych w zachowaniu dziecka (sygnałów krzywdzenia) jako **problemów wychowawczych i przejawów demoralizacji**
    - karanie dziecka, wykluczanie, przepychanie z placówki do placówki
  - Jako **problemu ADHD lub zaburzeń zachowania**
    - delegowanie dziecka do terapii
- Skutki
  - przypisanie problemu dziecku
  - odwrócenie uwagi od przemocy w rodzinie
  - zmniejszenie szans na interwencję w rodzinie
  - przerzucenie odpowiedzialności za pracę z dzieckiem przez nauczycieli i wychowawców na specjalistów- zaprzestanie pracy z dzieckiem, strategia „na przetrwanie”



# Uwarunkowania zaburzeń zachowania

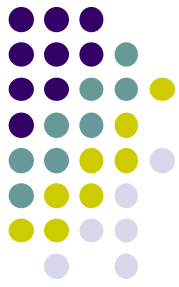
- Zaburzone zachowania dzieci mogą być uwarunkowane przyczynami
  - **Środowiskowymi**
    - urazy psychiczne
    - destrukcyjne wzorce zachowań
  - **Biologicznymi** (dysfunkcje układu nerwowego np. ADHD)
- **Zachowanie dzieci, które cierpią na ADHD może przypominać w swoim obrazie zaburzenia zachowania spowodowane urazami psychicznymi.** Aby precyzyjnie określić źródła obserwowanych przez nas problemów dziecka potrzebna jest specjalistyczna diagnoza.
- Skutki zaburzonych zachowań dla samego dziecka i dla jego otoczenia często są podobne, bez względu na ich źródło. Jednak **strategie postępowania w przypadku każdego z tych problemów są różne.**

# Dzieci z zaburzeniami zachowania



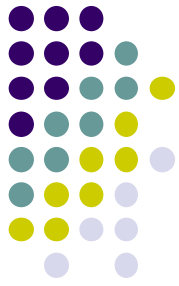
- Z relacji wychowawców, nauczycieli, pedagogów wynika, że dzieci przejawiające zaburzenia zachowania **stanowią od 10 do 30 % uczniów** w klasie czy szkole
- Jednocześnie ta niewielka grupa uczniów **może angażować 50 do 70 % ich energii**
- Oznacza to, że dzieci z zaburzeniami zachowania **w poważny sposób wpływają na proces nauczania i wychowania w szkole**

# Przypadek Jacka

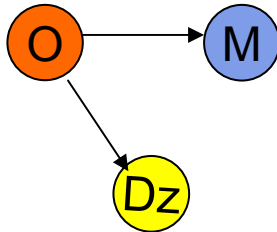


- Uczeń IV klasy SP, 10 lat
- Sytuacja:
  - Jacek przejawia zaburzenia zachowania, które utrudniają prowadzenie lekcji w tej klasie
    - atakuje w sposób fizyczny i słowny dzieci
    - atakuje i prowokuje nauczycieli
    - podczas lekcji zajmuje się czymś innym, chodzi po klasie, prowokuje i rozprasza inne dzieci
    - często odmawia wykonania zadania

# Dysfunkcja systemu rodzinnego

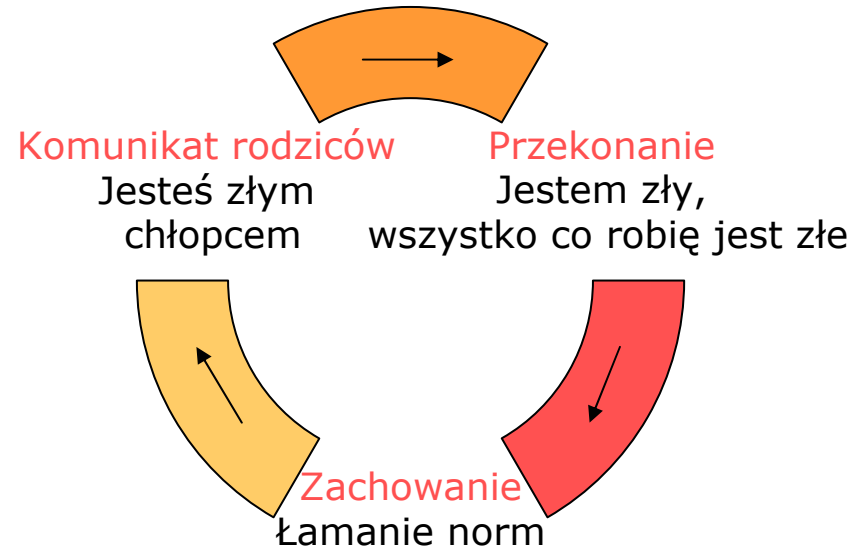
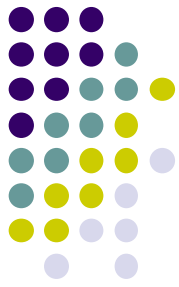


- Relacje przemocy w rodzinie



- Role w systemie rodzinnym:
  - Ojczym- sprawca przemocy
  - Matka- niemy świadek przemocy i ofiara
  - Jacek- czarna owca
- Misja Jacka w rodzinie
  - przyjmowaniu na siebie agresji, ojczyma
  - ochranianie matki i jej związku z ojczymem

# Proces powstawania zaburzeń



**Zachowania:**  
Szttywne  
Nieadekwatne  
Szkodliwe  
Przykre emocje



# Zaburzenia zachowania ujawniające się w szkole



## Doświadczenie urazowe

Przemoc fizyczna i psychiczna ze strony ojczyrna  
Bycie świadkiem przemocy ojczyrna wobec matki



## Urazowe przekonanie

*Dorośli chcą mnie skrzywdzić i upokorzyć.  
Muszę im pokazać, że nic sobie z nich nie robię.  
Mężczyzna nie może się podporządkować kobiecie*



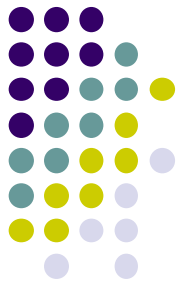
## Zaburzone zachowanie

Podczas lekcji, kiedy inne dzieci piszą coś w zeszytach,  
Jacek wstaje ze swojego miejsca.  
Podchodzi do kolegi, i zaczyna się z nim kłócić.  
Kiedy nauczycielka głośno zwraca mu uwagę,  
krzyczy do niej: „Odwal się głupia babo.”

## Emocje

upokorzenie  
bezsilność  
poczucie utraty kontroli  
złość

# Wzmacnianie zaburzenia zachowania przez wychowawcę



## Urazowe przekonanie

*Dorośli chcą mnie skrzywdzić i upokorzyć.  
Muszę im pokazać, że nic sobie z nich nie robię.  
Mężczyzna nie może się podporządkować kobiecie*

## Zaburzone zachowanie

Podczas lekcji, kiedy inne dzieci piszą coś w zeszytach,  
Jacek wstaje ze swojego miejsca.  
Podchodzi do kolegi, i zaczyna się z nim kłócić.  
Kiedy nauczycielka głośno zwraca mu uwagę,  
krzyczy do niej: „Odwal się głupia babo.”

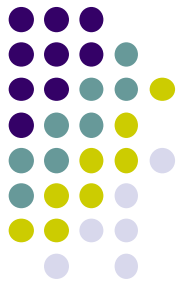
## Komunikat wychowawcy

*„Ty smarkaczu! Jak śmiesz się tak do mnie odzywać!  
Natychmiast marsz do dyrektora!”*

## Emocje

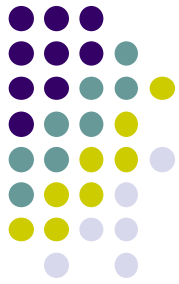
upokorzenie,  
bezsilność  
poczucie utraty  
kontroli  
złość

# Zniekształcenia relacji wychowawczej



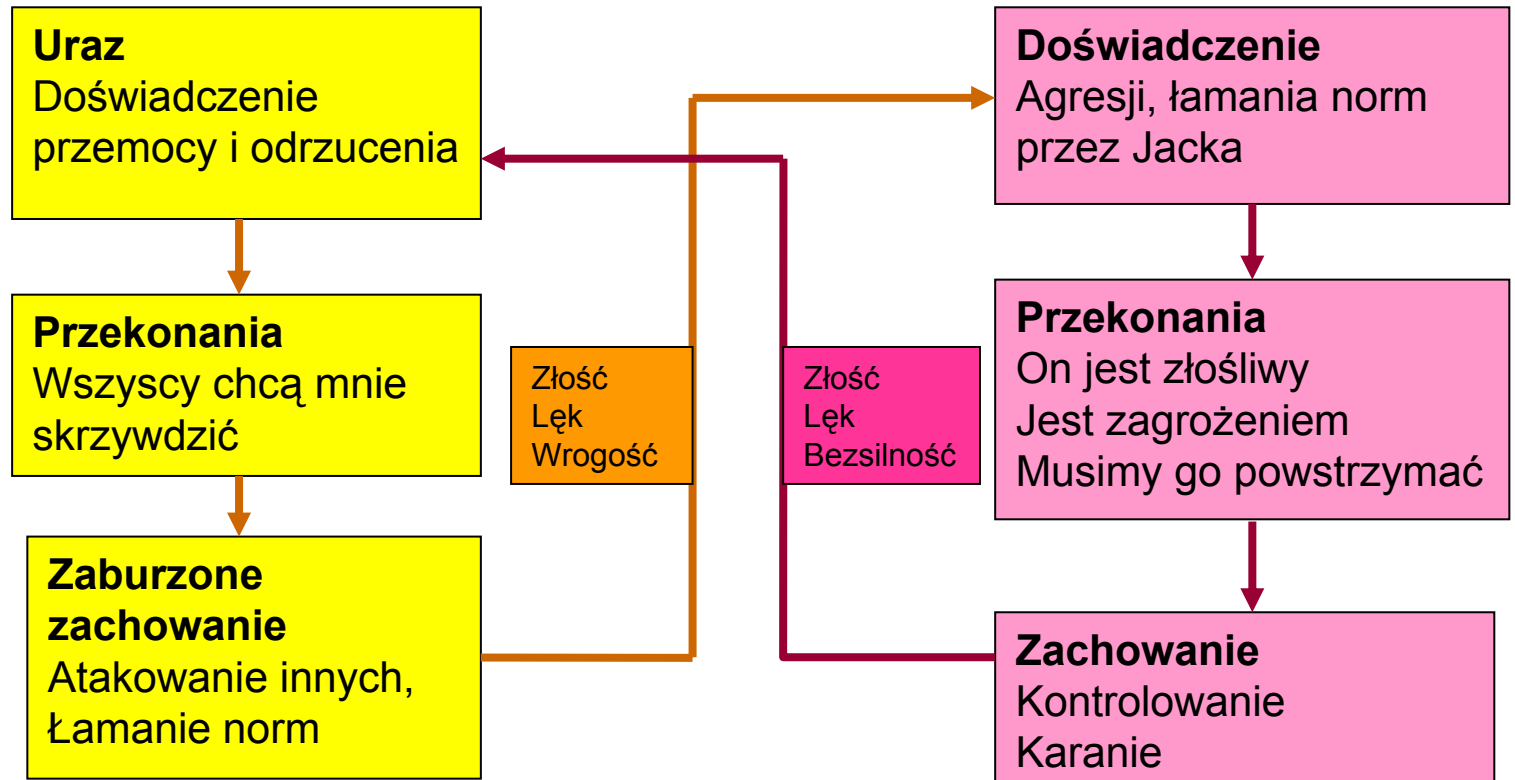
- Dziecko, które manifestuje zaburzone zachowanie **nie jest świadome procesu, który przeżywa i nie potrafi go kontrolować**
- Wychowawca, który styka się z zaburzonym zachowaniem dziecka **może przeżywać silny stres** a także może nieświadomie swoją reakcją **wzmocnić to zachowanie**
- **Zachowania dziecka i dysfunkcyjne reakcje wychowawcy mogą się na siebie nakładać, wzmacniać wzajemnie (pętla sprzężenia zwrotnego wzmacniającego)**
- **Ten proces często przybiera charakter gry, w którą uwikłany jest wychowawca i dziecko**

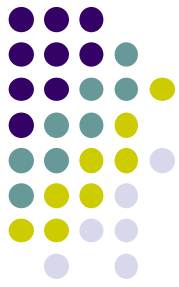
# Pułapka kar



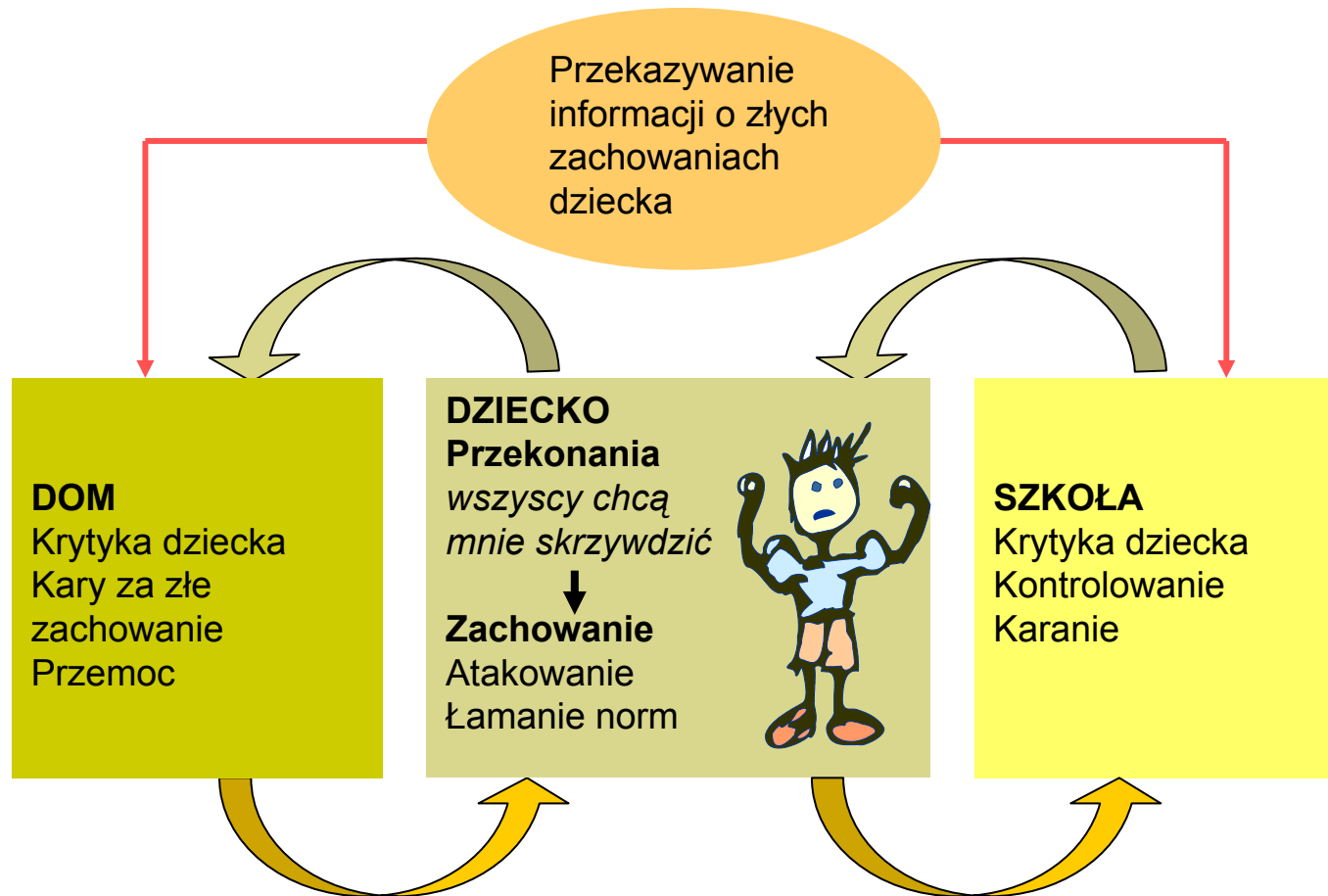
DZIECKO

WYCHOWAWCY



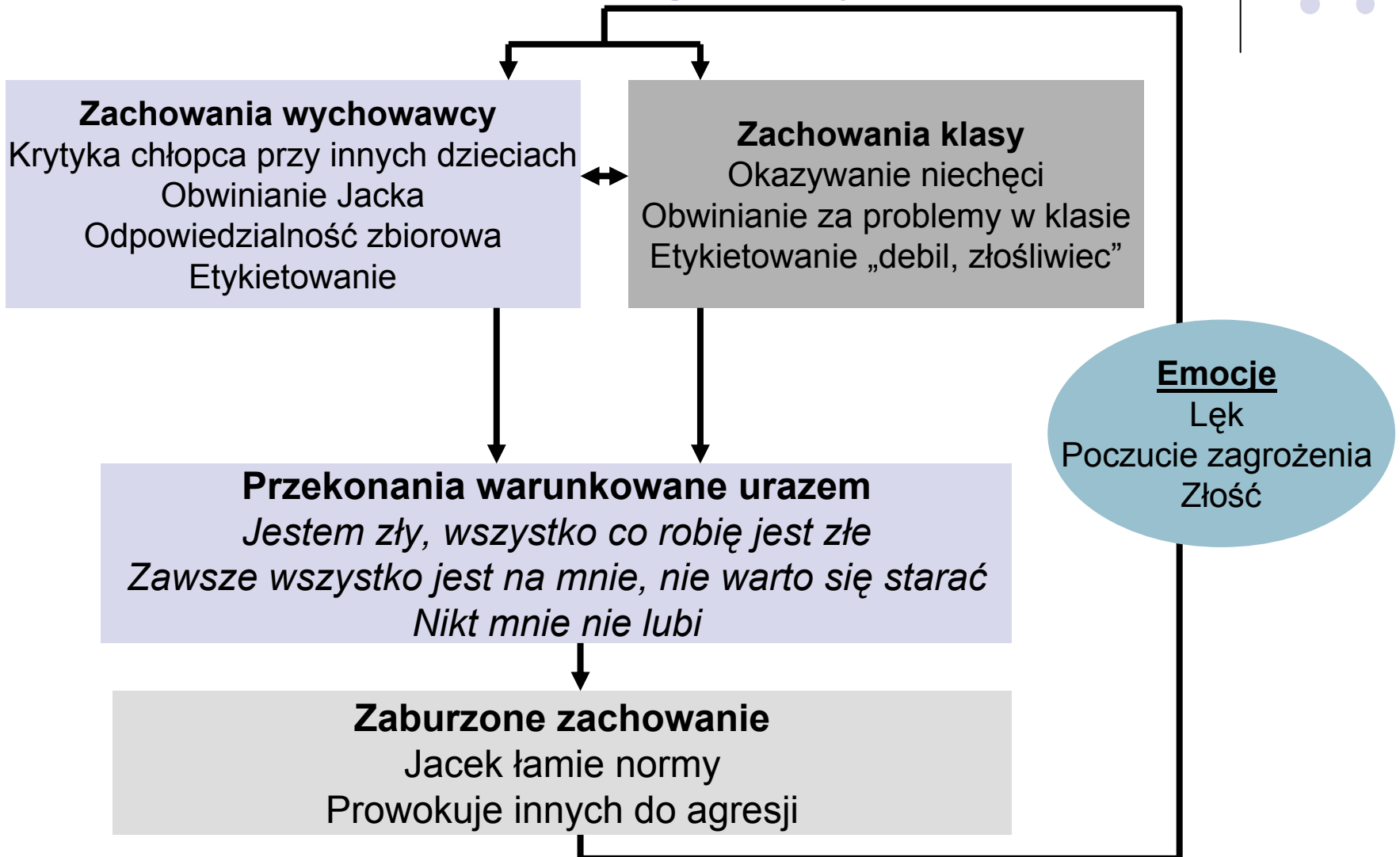
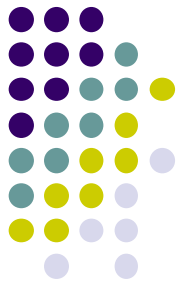


# Dziecko w pułapce

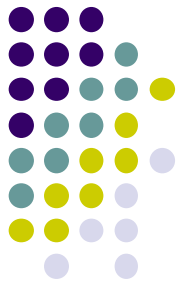


Nakładanie się i wzmacnianie dysfunkcyjnych procesów zachodzących w domu i szkole

# Wzmacnianie zaburzonego zachowania przez grupę

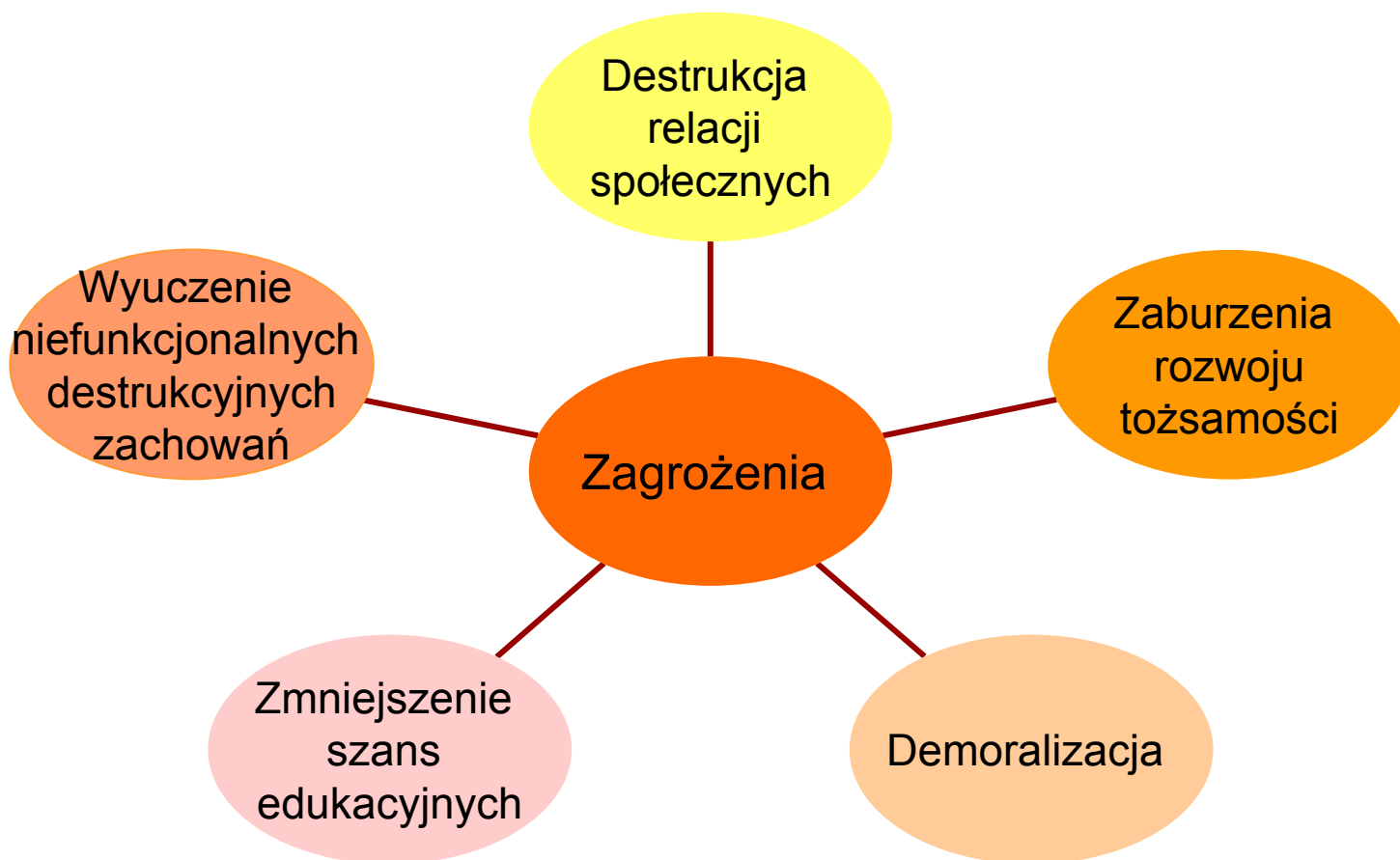
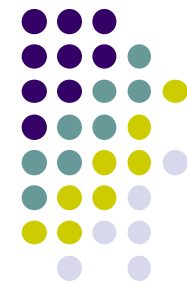


# Wpływ zaburzonego zachowania na procesy w grupie rówieśniczej



- **Brak konstruktywnej ingerencji wychowawców w procesy zachodzące w grupie, w której są dzieci z zaburzeniami zachowania, może prowadzić do narastania dysfunkcji**
  - Przyjmowanie przez dziecko (inne dzieci) dysfunkcyjnych ról w grupie
  - Stygmatyzacja, wykluczanie
  - Wzrost poziomu napięcia w grupie, agresja, przemoc
  - Modelowanie destrukcyjnych zachowań
  - Wzmacnianie destrukcyjnych norm i wartości

# Zagrożenia rozwoju dziecka w wyniku wzmocnienia zaburzeń przez otoczenie



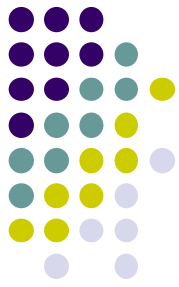




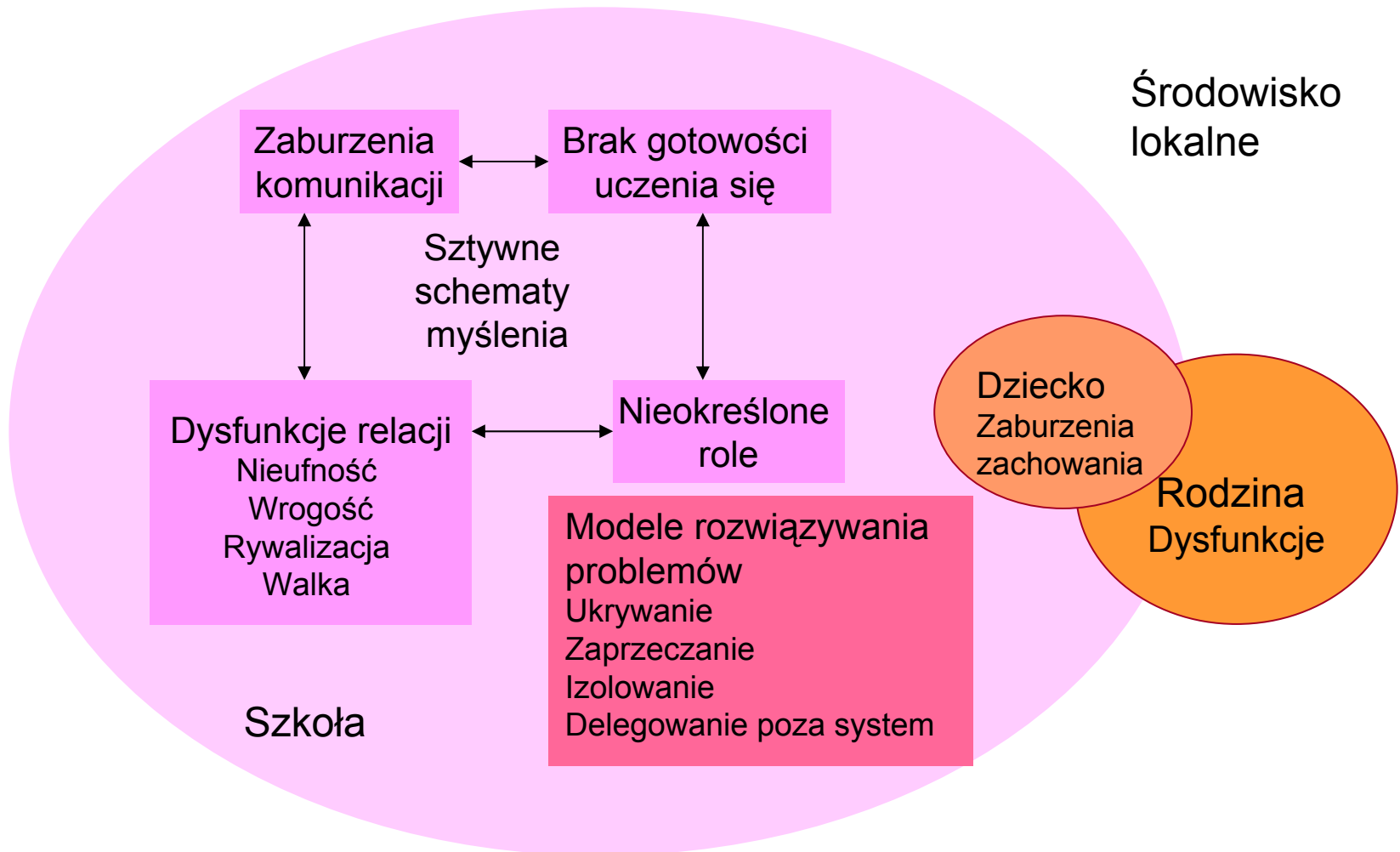
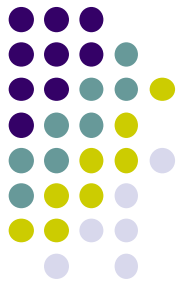
# Szkoła jako system

- Zaburzenia zachowania dziecka spowodowane przez dysfunkcje środowiska rodzinnego, **mogą być przenoszone na środowisko szkoły**
- Szkoła jest **złożonym systemem społecznym**, który dąży do utrzymania równowagi, poprzez stale zachodzące w nim procesy zmiany i równoważenia. Mogą one mieć charakter funkcjonalny lub dysfunkcyjny
- Zaburzone zachowania wychowanków można uznać za **dysfunkcyjną siłę, która działa w systemie społecznym szkoły**

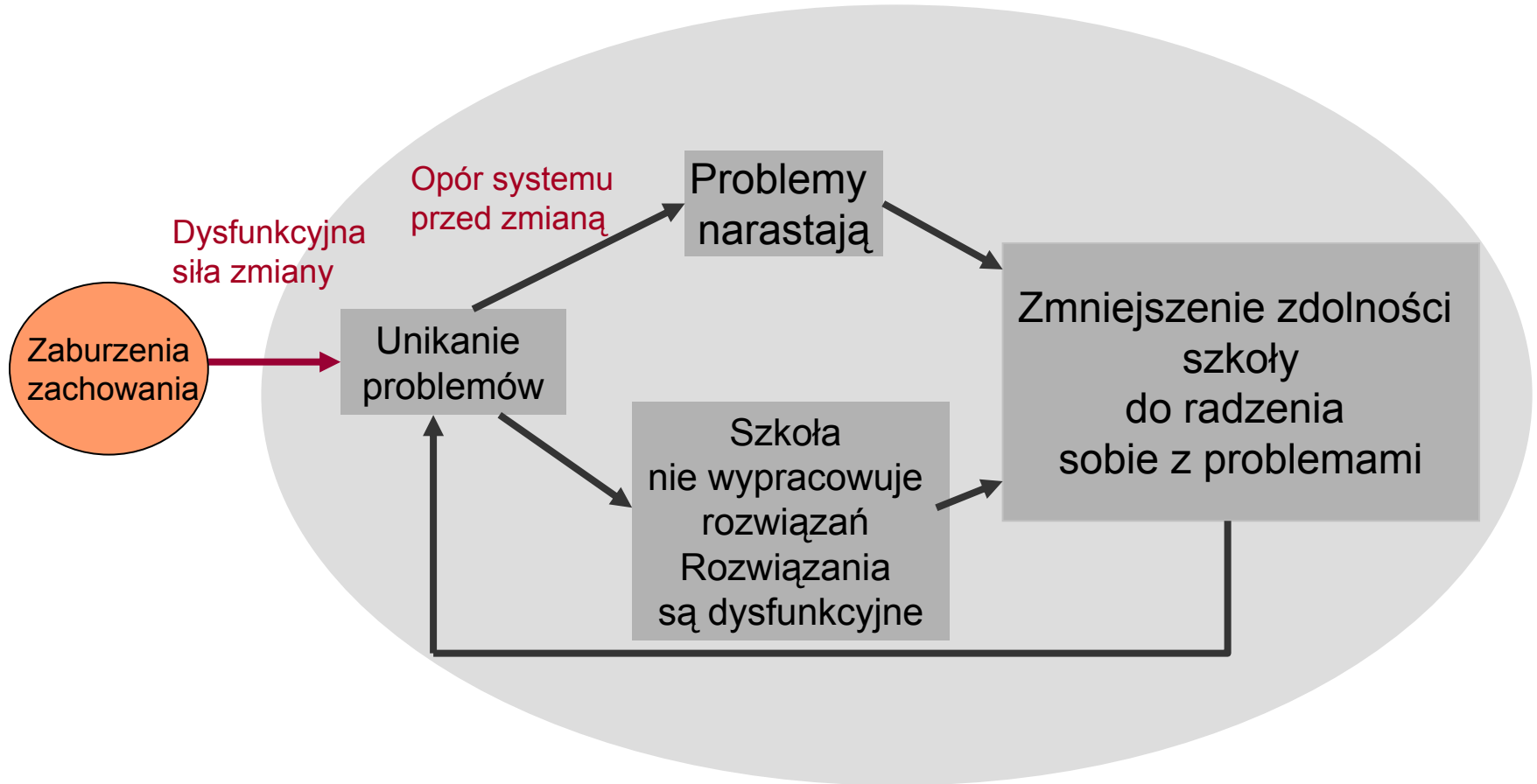
# Zakłócenia w funkcjonowaniu środowiska szkolnego

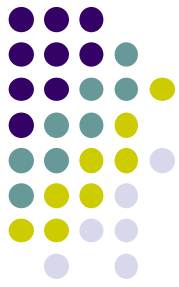


# Dysfunkcje szkolnego systemu

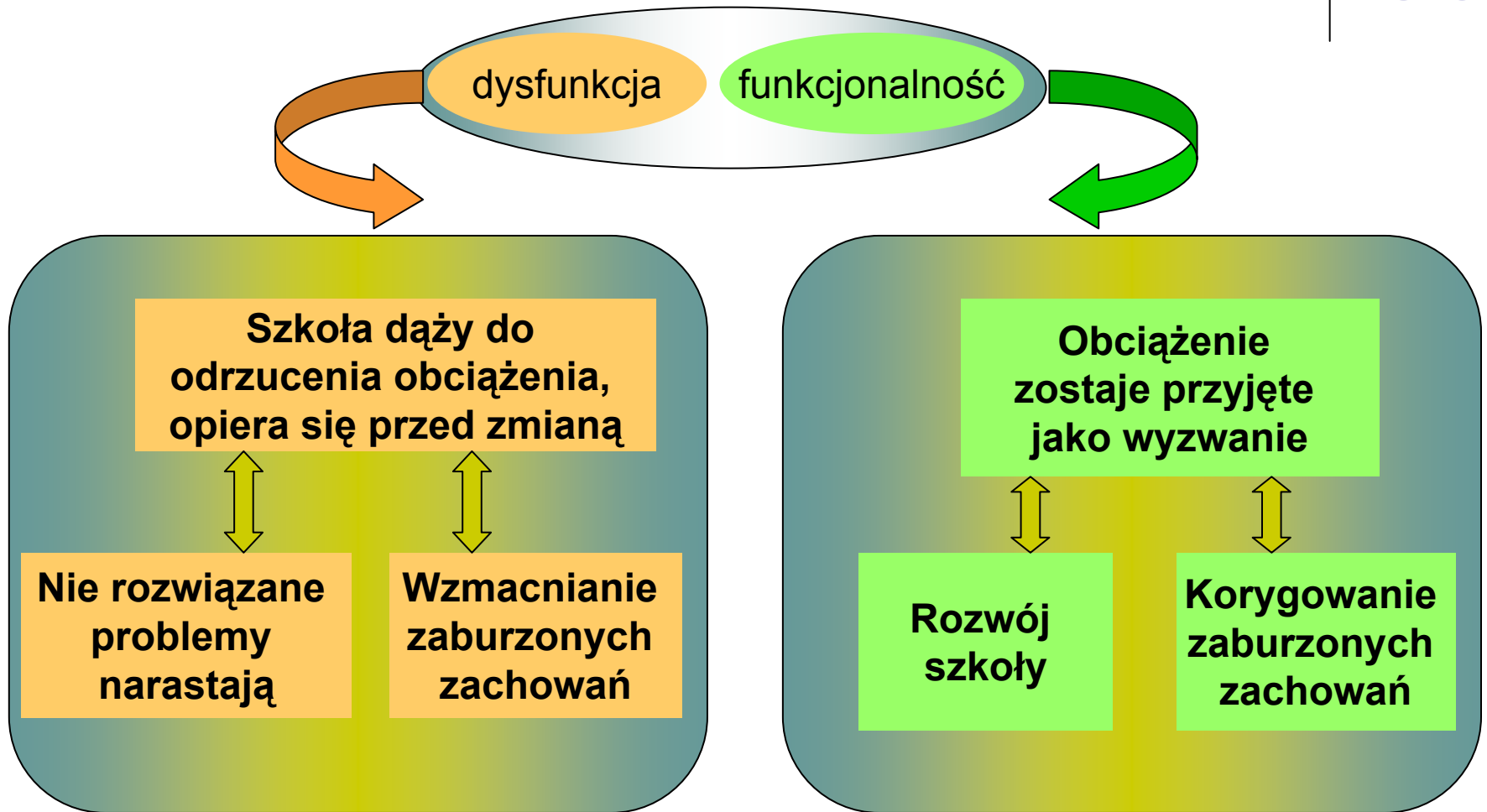


# Stagnacja i wyczerpanie zasobów

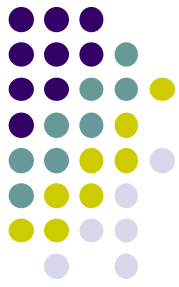




# Dokąd zmierza szkoła?



# Rola Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej



## 1. Diagnoza problemu Jacka

- W jaki sposób zaburzenia Jacka przejawiają się w jego relacjach z otoczeniem?
- Jaką rolę pełnią nauczyciele, klasa w podtrzymywaniu tych zaburzeń?
- W jaki sposób można korygować zaburzenia Jacka w środowisku szkolnym?

## 2. Opracowanie strategii pomocy Jackowi w środowisku szkolnym

## 3. Inicjowanie zmian w środowisku rodzinnym



# Współpraca Poradni i Szkoły

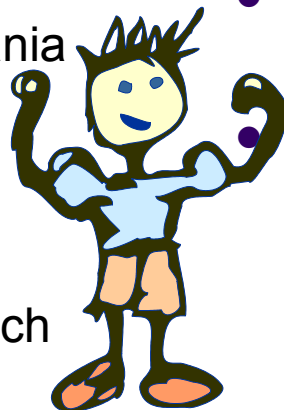
- Zarówno diagnoza jak i budowanie strategii powinno się odbywać **w kontakcie z pracownikami szkoły** zaangażowanymi w pracę z Jackiem
- Optymalną formą działania są tu **spotkania zespołu nauczycieli uczących** Jacka, pedagoga szkolnego i wychowawcy klasy-  
moderowane przez pracownika Poradni (rolę moderatora może też odegrać pedagog lub psycholog szkolny)



# Współpraca Poradni i Szkoły

## Pracownik Poradni

- **Rola- Moderator**
- Kompetencje
  - Umiejętność budowania strategii pracy z dzieckiem
  - Umiejętność moderowania pracy zespołu
- **Rola- Konsultant**
- Kompetencje
  - Wiedza o mechanizmach zaburzeń zachowania i metodach ich korygowania



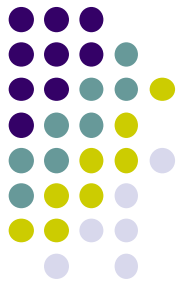
## Pracownicy szkoły

- **Rola- uczestnik zespołu**
- Kompetencje
  - Umiejętności współpracy
- **Rola- Nauczyciel, Wychowawca, Pedagog**
- Kompetencje
  - Umiejętności dydaktyczne i wychowawcze
  - Wiedza o dziecku, znajomość kontekstu w jakim przejawiają się jego zaburzenia

**Cel: Budowanie strategii pomocy dziecku**



# Strategia dla Jacka



## Rozmowa z Jackiem (pedagog szkolny i wychowawca klasy):

- **Nazwanie obecnej sytuacji:**

*Zaprosiliśmy cię, żeby porozmawiać o tym, co się ostatnio działo. Zauważyliśmy, że powtarzały się pewne sytuacje - ty zachowywałeś się źle, a my wyciągaliśmy wobec ciebie konsekwencje. Wyglądało to tak, jakbyśmy ze sobą walczyli. Nie chcemy żeby tak było, zależy nam na tobie. Chodzi o to, żebyś ty się czuł w szkole dobrze, a inni z tobą też.*

- **Zaproszenie Jacka do przedstawienia jego punktu widzenia i potrzeb**

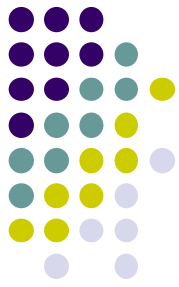
*„Jak chcesz być traktowany,, co tobie przeszkadza, co powinno się zmienić, żebyś się dobrze czuł w szkole”.*

- **Postawienie Jackowi jasnych wymagań.** Skoncentrowanie się przede wszystkim na najważniejszych aspektach (ochrona praw innych dzieci i podstawowa dyscyplina podczas lekcji), a pominięcie zachowań, które są mniej szkodliwe

- **Zawarcie kontraktu,** w którym wychowawcy zobowiążą się do sprawiedliwego traktowania Jacka i dostrzegania jego starań, a on zobowiąże się do przestrzegania ustalonych zasad.

- **Pedagog szkolny ma pełnić rolę osoby wspierającej** Jacka w realizacji umowy. Ustalono, że będzie się spotykał z chłopcem codziennie w pierwszym tygodniu, a potem w miarę potrzeb, w celu omawiania sukcesów i trudności.

# Wspólnie ustalony sposób traktowania Jacka



- Wychowawcy w różnych sytuacjach pokazują Jackowi, że jest ważny jako osoba i jako członek klasy (w formie komunikatów „ja”)
  - *„Zależy mi na tobie, jesteś dla mnie ważny, chcę z tobą współpracować, lubię cię, martwię się o ciebie...”*
- Okazanie troski w sytuacji, kiedy Jacek zachowa się źle i trzeba postawić mu granice:
  - *„Nie chcę żebyś wyzywał inne dzieci. Zależy mi na tym, żeby innym było z tobą dobrze i żebyś ty dobrze się czuł w naszej klasie. Jesteś tu ważny i potrzebny.”*
  - *Jacek, traktuję Cię z szacunkiem i dlatego, chociaż teraz jestem na ciebie zła, nie będę używała obraźliwych słów. Od ciebie oczekuję tego samego*
- Wychowawcy okazują Jackowi szacunek, w sytuacjach, kiedy popełni błąd, odniesie porażkę:
  - *„Masz prawo popełnić błąd. Widziałam, że starałeś się wykonać zadanie jak najlepiej i to się liczy.”*

# Poszukiwanie dobra...



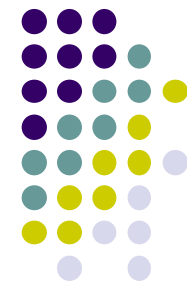
- **Wzmacnianie każdego przejawu pożądanego zachowania Jacka** (współpracy, przestrzegania norm, pomagania innym) w formie pochwały opisowej:
  - *Dotrzymałeś naszej umowy. Dzisiaj podczas lekcji widziałam, że starałeś się skoncentrować na pracy. Przez większość czasu byłeś aktywny. Rozwiązałeś zadanie i zgłosiłeś się do odpowiedzi. Cieszę się, że mogę na ciebie liczyć.*
  - *Zauważyłam, że dzisiaj pozwoliłeś Kacprowi korzystać ze swojej książki. Cieszę się, że mu pomogłeś, dzięki temu mógł wykonać zadania.*
  - *Widziałam, że byłeś zdenerwowany, kiedy Basia użyła wobec ciebie wyzwiska. Jednak nie odpląciłeś jej tym samym, tylko pokazałeś, że to cię nie obchodzi. Podziwiam twoje opanowanie. To właśnie jest siła - nie dać się sprowokować!*
- **Wychowawcy stwarzają specjalne sytuacje**, w których chłopiec może spojrzeć na siebie inaczej:
  - Powierzenie Jackowi pomocy dziecku, które ma trudności z matematyką:  
*„Jestem pewna, że potrafisz pomóc Kacprowi w zrobieniu zadania...”*
- **Wychowawcy mówią matce o postępach Jacka** w jego obecności:
  - *„Szkoda, że pani nie widziała, jak Jacek wczoraj współpracował z kolegami na zajęciach. Był aktywny, miał wiele ciekawych pomysłów...”*
- **Modelowanie właściwych zachowań** (komunikacja, rozwiązywanie konfliktów) przez wychowawców, w sytuacjach, które się naturalnie wydarzają.

# Praca z klasą



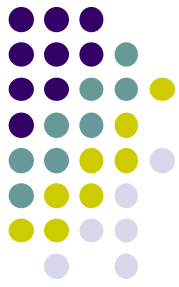
- **Zajęcia integrujące klasę**- wychowawca klasy i pedagog
- **Kontrakt**, określający zasady wzajemnego odnoszenia się do siebie i współpracy. Kontrakt powinien zawierać normy przeciwdziałające wykluczeniu - *„Włączamy do zabawy, rozmów i wspólnego spędzania czasu dzieci, które pozostają na uboczu”*
- **Wychowawcy będą interweniować w sytuacji, kiedy inne dzieci mówią o Jacku „debil”, „złośliwiec”**, odwołując się do kontraktu:
  - *„Każdy w naszej klasie powinien być traktowany z szacunkiem”,* a także, kiedy zrzucają na niego odpowiedzialność za zamieszanie w klasie: *„Każdy odpowiada za swoje zachowanie.”*
- **Wychowawcy unikają**
  - etykietowania Jacka i innych dzieci.
  - sformułowań zawierających generalizację: „Ty zawsze...Ty nigdy...Ty tylko potrafisz...” .
  - stosowania odpowiedzialności zbiorowej, za przewinienia Jacka czy innego dziecka
  - zwracania Jackowi uwagi przy całej klasie (robią to na osobności)
- Nauczyciel języka polskiego przeprowadzi lekcję, której celem będzie **uwrażliwienie dzieci na osoby słabsze** i jednocześnie pokazanie, że są różne rodzaje siły

# Korygowanie zaburzonego zachowania Jacka

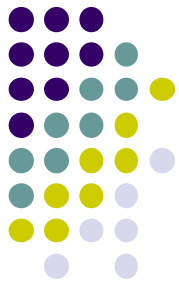


- Zachowania
- PLASTYCZNE
  - ADEKWATNE
  - KONSTRUKTYWNE
  - EMOCJE ADEKWATNE DO SYTUACJI

# Kiedy Jacek wraca do starych zachowań...



- Wychowawcy mogą być dla dziecka „skarbnicą wiedzy o nim samym”- przypomnieć mu, że w takich sytuacjach potrafił się zachować inaczej
  - *„Pamiętam, jak w zeszłym tygodniu pożyczyłeś Jarkowi swoją książkę i potem pracowaliście razem”*
- Pokazanie Jackowi, że złe zachowanie nie pasuje do jego nowego wizerunku
  - *Jacek, jestem rozczarowana. Wiem, że potrafisz się opanować. Takie zachowanie mi do ciebie nie pasuje...*
- Mogą wyrazić swoje uczucia lub oczekiwania:
  - *Widziałam jak obrzuciłeś Marcina wyzwiskami. Wiem, że byłeś zdenerwowany, ale chciałabym, żebyś powiedział mu o co chodzi, bez obrażania.*
- Ważne jest wyrażanie zaufania do chłopca:
  - *Wiem, że mogę na ciebie liczyć i że to się więcej nie powtórzy...*
- Odwołanie się do kontraktu:
  - *Zobowiązałeś się do współpracy w czasie lekcji. Twoje słowo jest dla mnie ważne, wierzę, że dotrzymasz zobowiązania.*

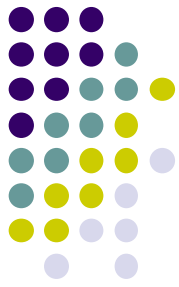


# Wnioski

- Dzieci, które doświadczają urazów w środowisku rodzinnym, **często są krzywdzone także w innych środowiskach**, w szczególności w szkołach i placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Ich rozwój jest poważnie zagrożony, ich szanse edukacyjne znacznie zmniejszone.
- **W szkole przejawiają się problemy dzieci i jest ona odpowiedzialna ich rozwiązywanie.** Każdego dnia wydarza się wiele sytuacji, w których zaburzenia zachowania dzieci mogą być wzmacniane lub korygowane.
- **Szkoła może korygować zaburzenia zachowania dzieci w ramach codziennej pracy wychowawców i nauczycieli.** Pomoc specjalistyczna, w tym socjoterapia, może być dziecku potrzebna, jednak **nie zmienia relacji w środowisku szkolnym.**

# Środowisko lokalne

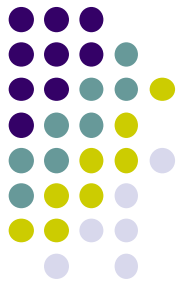
## Zagrożenia



- **Zjawisko „przerzucania brzemienia odpowiedzialności” za korygowanie zaburzeń zachowania dzieci z podstawowych środowisk wychowawczych (rodziny i szkoły), na poradnie, świetlice socjoterapeutyczne czy inne specjalnie zorganizowane miejsca pomocy.**
- Proces ten może prowadzić do:
  - **Osłabienia zdolności rodziny i szkoły** do rozwiązywania tych problemów- uzależnienie od interwencji zewnętrznej
  - **Narastania dysfunkcji w rodzinie, szkole-** co prowadzi do generowania i wzmacniania zaburzeń u dzieci
  - **Sukcesywnego wyczerpywania zasobów poradni, świetlic i innych miejsc pomocy:**
    - Może to spowodować obniżenie jakości pomocy i zmniejszenie jej dostępności
    - Stwarza konieczność stałego zwiększania nakładów na tworzenie i funkcjonowanie miejsc pomocy
    - Może prowadzić do przerzucania brzemienia na placówki opieki całodobowej, w sytuacji, kiedy świetlica nie radzi sobie z napływem dzieci przejawiających coraz cięższe zaburzenia zachowania



# Co jest potrzebne?



- **Podejście środowiskowe do pomocy dziecku**- oddziaływanie na jego sytuację we wszystkich środowiskach, w których przejawiają się problemy dziecka: rodzina, szkoła, środowisko w miejscu zamieszkania
  - **Interwencja w rodzinie**- przerwanie krzywdzenia dziecka
  - **Pomoc dziecku i rodzinie** (w tym pomoc specjalistyczna)
  - **Korygowanie zaburzeń** w funkcjonowaniu dziecka w **środowisku szkoły**
  - Pomoc dziecku w **budowaniu konstruktywnych relacji w środowisku**
- **Szkoła potrzebuje wsparcia lokalnego środowiska**, między innymi **wsparcia specjalistów**, w rozumieniu problemów tych dzieci i budowaniu dobrych strategii pomocy.
- **Każdy profesjonalista stykający się z dzieckiem krzywdzonym lub jego rodziną, może być rzecznikiem dziecka w środowisku szkolnym**, może pomóc nauczycielom w zrozumieniu jego sytuacji i zaplanowaniu pomocy.